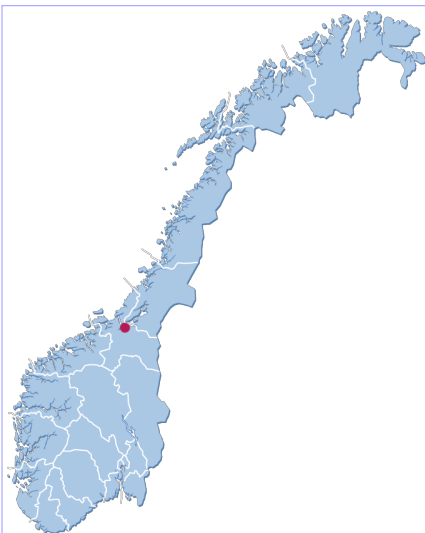

Bygnings- og eiendomsdata

Fylke:	Sør-Trøndelag
Kommune:	1601/Trondheim
Opprinnelig funksjon:	Fengsel
Nåværende funksjon:	Museum
Foreslått vernekategori:	Verneklasse 1, fredning
Totalt antall bygg:	1

Bygningsoversikt, omfang vern

Byggnr	Byggnavn	Oppført	Verneklasse	Omfang	GAB nr	Gnr/Bnr
1126	KRIMINALASYLET	1830 - 1833	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør	182161624	403/231

Vern kompleks

Formål:	Formålet med vernet er å bevare en godt bevart og tidlig representant for 1800-tallets forløper for nye prinsipper for fengselsanlegg.
Begrunnelse:	Kriminalasylet fra 1830-årene viser at også Norge fulgte med i nye tanker om utformingen av fengselsbygninger. Kriminalasylet ble bygd etter det panoptiske prinsippet for utforming av soningsanstalter: Et ovalt rom for overvåkning midt i bygningen og ett stort rom i hvert hjørne av bygningen grensende inn mot det ovale sentralrommet. Hvert av de fire hjørnerommene var oppholdsrom for slaveene. Gjennom kikkhull eller judasøyne i veggen mot sentralrommet kunne de innsatte observeres. Bygningen er administrativt fredet.
Omfang:	Fredningen omfatter bygningens eksteriør og originale interiører.

Beskrivelse kulturmiljø

Eiendommen er en del av den verneverdige bebyggelsen på Kalvskinnet i Trondheim. Kriminalasylet er oppført i mur i empirestil, 3 etasjer, totalt 1103 m². Stiftelsen Norsk rettsmuseum er bruker i dag. Museet mottar driftsstøtte blant annet fra Justisdepartementet.

Bygningen er fra begynnelsen av 1830-årene. Selv om bygningen var oppført som asyl forut for fengselsreformene som kom rundt midten av 1800-tallet, ble den bygget etter datidens prinsipper om overvåkning.

Arkitekt for Kriminalasylet var Ole Petter Riis Høegh, og han rakk å levere tegningene. Det har vært påpekt at Høegh var en sivil arkitekt, og at dette var uvanlig når militære anlegg skulle oppføres. Kanskje kan det ligge en forklaring i at Trondheim var en by med lange tradisjoner for omsorg for de svake gruppene i samfunnet, med et spekter av institusjoner innen dette feltet og gode kontakter til England, som på denne tiden var foregangslandet når det gjaldt utviklingen innen kriminalitetsbekjempelse gjennom soningsforhold. De siste ti år hadde slaveriet vært en del av Tukthuset, og det er rimelig å anta at man i de kretser som hadde ansvar for byens sosiale institusjoner var orientert om de nye tanker om soningsforhold for kriminelle og ønsket en slaveribygning i pakt med disse.

Plantegningene til bygningen viser en klar påvirkning av det panoptiske prinsipp for utforming av soningsanstalter. Midt i bygningen ligger et murt, ovalt rom med samme lengderetning som bygningen. Via en forhall på hver side er sentralrommet knyttet til identiske inngangspartier, plassert midt på bygningens langsider. For øvrig er det ett stort rom i hvert hjørne av bygningen, hvert av dem grenser inn mot sin halvdel av de to halvsirklene i det ovale sentralrommet. Dette var slaveenes oppholdsrom, som kunne observeres gjennom kikkhull eller judasøyne i veggen mot sentralrommet. Dette går over begge etasjer samt loftet, og i hvert fall i første etasje lå gulvet her en meter høyere for å lette observasjonen. På den korte ytterveggen i hvert av oppholdsrommene viser tegningen en luke mot et påhengt lite, ytre rom, en konstruksjon som fungerte som privet for slaveene. Disse lukene ble gjenfunnet i 2005, da bygningen ble strippet for all murpuss.

Bygningen er i empirestil, har halvvalmtak, langfasadene er symmetrisk formet rundt svakt fremskytende, men likevel bastante, kvaderimiterte inngangsdørromramninger som når helt opp til underkant av vindusrekken i 2. etasje. Vinduene her er rundbuet i overkant, og tydelig lavere enn i 1. etasje, hvor de dessuten er markert med overstykker som er noe bredere enn vinduene. Taket er kledd med rød taksten og bygningsskroppen er oppført i pusset mur som er hvitkalket; tross dette er det allmenn enighet om at bygningen fremstår som noe dyster.

Bygningen ble fullført i 1833, men først i 1835 ble 1. etasje tatt i bruk og 2. etasje to år senere.

I 1842 kom en ny kriminallov som la grunnen for at tukthusvesenet også fikk ansvaret for kriminelle. Driften av Slaveriet fortsatte uendret frem til så sent som 1879, da ble de innsatte igjen flyttet til Tukthusets bygninger. Kanskje ble Slaveriet benyttet så vidt lenge fordi den var en fengselsbygning bygd etter moderne prinsipper? Selv om bygningen lå som en del av militæranlegget Skansevakt, ble den i 1879 innlemmet i institusjonen Tukthuset, som hadde sine bygninger flere hundre meter nærmere byen. Den ble deretter benyttet som avdeling B, først i institusjonens kvinnefengsel og deretter igjen i mannsavdelingen, frem til 1888. De neste årene stod den tom som reserveareal inntil den i 1895 ble tatt i bruk som landets første asyl for farlige, sinnssyke kriminelle.

Eiendomshistorikk

Bygningen har vært asyl under tukthusvesenet, psykiatrisk sykehus og fengsel, og huset fanger/pasienter i hele perioden fra 1835 til 1971. I årene 1965 til 1971 har bygningen fungert som rent fengsel.

Bygningen ble oppført i 1833, men var en del av et større anlegg som i sin helhet ikke sto ferdig før i 1835. "Slaveriet på Skansen" ble lagt ned i 1879, og lokalene disponeres i noen år av Tukthuset, for de ominnredes til kriminalasyl i 1880-årene. Stedets siste pasienter ble overført til Reitegjerdet i 1961. Promillefengsel i perioden 1965-1971.

Fra 1971 sto bygningen ubrukt frem til 1980-tallet, og forfalt sterkt. Var delvis utleid som magasin for bl.a. Vitenskapsmuseet og Fylkesbiblioteket i perioden. I 1989-92 ble det bevilget penger til utvendig og innvendig istandsetting og bygningen ble tatt i bruk av Trondheim politikammer. I begynnelsen ble den benyttet både til kontorlokaler og museum (Trondheim politimuseum), men etterhvert overtok museet hele bygningen. I 2001/2002 ble Norsk rettsmuseum opprettet. De overtok lokalene og samlingen fra Trondheim politimuseum som da ble nedlagt.

Verneverdige bygg

Byggnr: 1126
GAB nr: 182161624
Navn: KRIMINALASYLET
Oppført: 1830 - 1833

Kriminalasylet sett fra nordvest. Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 1126 KRIMINALASYLET

Kompleks 420 KRIMINALASYLET I TRONDHEIM

Bygnings- og eiendomsdata

Ansvarssted/etat:	STATSBYGG MIDT-NORGE
GAB nr:	182161624
Gnr/bnr:	403/231
Oppført:	1830 - 1833
Byggherre:	
Arkitekt:	Ole Peter Riis Høegh
Opprinnelig funksjon:	
Nåværende funksjon:	
Bygningsart:	Fengsel
Regulering:	Regulert: R118 Midtbyplanen: Eiendommen går inn under "Verneverdige bygninger i Trondheims sentrale strøk", forutsettes å bli stående. Det henvises til bygningsloven § 74, nr. 2, samt til Trondheim kommunes vedtekt til §§ 89, 92 og 107 i bygningsloven.
Vernestatus:	Administrativt fredet - registrert i Fortidsminneforeningens årbøker 1933 og 1934.

Sammendrag bygningsbeskrivelse

Bygningen er administrativt fredet
Bygningen er restaurert omkring 1995 og tatt i bruk til rettsmuseum.

Sammendrag bygningshistorie

Bygningen ble oppført i 1833 og tatt i bruk i 1835 som "Slaveriet på Skansen" - et moderne anlegg for sin tid. Slaveriet ble nedlagt i 1879, disponert som tukthus noen år, og ominnredet til kriminalasyl i 1880-årene. I 1961 ble de siste beboere/pasienter overført til Reitgjerdet. Etter noe rehabilitering fungerte bygningen fra 1965-71 som fengsel for promilledømte.

Bygningshistorikk

1830	1833	Ble bygget som slaveri, og representerte på den tiden et moderne slaverianlegg.
1900		Under ominnredninger rundt århundreskiftet blir det oppsatt nye vegger i bindingsverk.
1934		Bygningen oppført i Fortidsminneforeningens årbok, dvs. administrativt fredet.
1965		Bygningen blir delvis rehabilitert slik at den kan fungere som fengsel for promilledømte.
1989	2000	Det blir bevilget midler til utvendig oppussing i forbindelse med at Trondheim politikammer skal benytte bygningen. På 1990-tallet blir store deler av bygningen satt i stand. Loftet bygges om og takvinduer settes inn i 1992, støpt og isolert betongulv erstatter det opprinnelige tregulvet i mellom kjeller og 1. etg. Blant annet ble det opprinnelige kaldloftet, som rommet 7 celler og var en viktig del av fengselet, bygget om til varmløft, til bruk for Trondheim politikammers ansatte.
1991	1992	Innvendig istandsetting og rehabilitering. Bygningen tas i bruk som kontorlokaler og museum for Trondheim politikammer.
2002		Nytt tak legges, da taket fra 1992 ikke var lagt tilfredsstillende. Ny kalkpuss på fasaden.

Vern

Formål:	Formålet med vernet er å bevare en godt bevart og tidlig representant for 1800-tallets nye prinsipper for fengselsanlegg.
Begrunnelse:	Kriminalasylet fra 1830-årene viser at også Norge fulgte med i nye tanker om utformingen av fengselsbygninger. Kriminalasylet ble bygd etter det panoptiske prinsippet for utforming av soningsanstalter: Et ovalt rom for overvåkning midt i bygningen og ett stort rom i hvert hjørne av bygningen grensende inn mot det ovale sentralrommet. Hvert av de fire hjørnerommene var oppholdsrom for slavene. Gjennom kikkhull eller judasøyne i veggen mot sentralrommet kunne de innsatte observeres. Bygningen er administrativt fredet.
Omfang:	Fredningen omfatter bygningens eksteriør og originale interiører.
Vernekategori:	Verneklasse 1, fredning

BYGNING 1126 KRIMINALASYLET

Kompleks 420 KRIMINALASYLET I TRONDHEIM

Interiør

Interiørnr: 103

Interiørnavn: Det ovale rom

Beskrivelse: Det ovale rommet ligger i midten av bygningen og ble brukt som vaktrom, med utkikk til arrestlokalene gjennom tre smale inspeksjonsåpninger. Opprinnelig lå gulvet her 80 cm høyere enn i de øvrige rom.

Interiørnr: 104

Interiørnavn: Forrom

Beskrivelse: Vegger som ikke er bærende er bindingsverkskonstruksjon er, noen kledd med panel. Disse er behandlet med latexmaling, som sprekker opp.

Interiørnr: 108

Interiørnavn: Det gamle kjøkkenet

Beskrivelse: I ytterveggene er det problemer med fukt. Det gamle kjøkkenet, i dag utstillingsrom, preges av at puss og maling sprekker opp.

Interiørnr: 208

Interiørnavn: Celle

Beskrivelse: De gamle dørene inn til cellene er bevart, og er intergrert i museumsutstillingen.

Sør- og østfasade Opphavsrett: Statsbygg.

Det ovale rommet med inspeksjonsspalte sett fra utsiden Opphavsrett: Statsbygg.

BYGNING 1126 KRIMINALASYLET

Kompleks 420 KRIMINALASYLET I TRONDHEIM

Nord- og vestfasade Opphavsrett: Statsbygg.

Vest- og sørfasade Opphavsrett: Statsbygg.

Fukt i ytterveggene Opphavsrett: Statsbygg.

*Uheldig bruk av latexmaling på innervegger
Opphavsrett: Statsbygg.*

Celledør. Opphavsrett: Statsbygg.